BIOGRAFICKÉ UČENÍ SE Z PŘEDCHOZÍ VZDĚLÁVACÍ DRÁHY U DOSPĚLÝCH VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ

BIOGRAPHICAL LEARNING FROM PREVIOUS EDUCATIONAL TRAJECTORY OF ADULT STUDENTS IN HIGHER EDUCATION

Katarína Rozvadská[1]

[1] Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek přináší výsledky navazujícího výzkumu na projekt GA ČR o Netradičních studentech studujících pedagogické obory v českém terciárním vzdělávání, přičemž rozšiřuje zpracování dat na oblast narativní analýzy. Data byla získána prostřednictvím biografických rozhovorů (n = 30). Biografický přístup umožňuje výzkumníkům zjistit, jakým způsobem je učení strukturováno v čase (Alheit, 2009) a ve vyprávění. Předkládané analýzy využívají tuto možnost pro zjištění, jakým způsobem se vyvíjel vztah k učení u studentů pedagogických oborů v průběhu celé jejich vzdělávací dráhy od mateřské školy až po začátek studia na vysoké škole a jak se projevil v jejich narativech.

Klíčová slova: *biografické učení, vzdělávací dráha, dospělí studenti, terciární vzdělávání, narativní analýza*

Abstract

The paper presents the results of follow-up research to the GA ČR project *Non-traditional students studying for educational degrees in Czech tertiary education*, extending the processing of the data to the area of narrative analysis. The data were collected through biographical interviews (n = 30). The biographical approach makes it possible to find out how learning is structured over time (Alheit, 2009), and in the narrative. The paper uses this opportunity to examine how the relationship to learning has developed for students in educational degrees throughout their educational trajectory from kindergarten to the beginning of current studies and how it shapes their narratives.

Keywords: *biographical learning, educational trajectory, adult students, higher education, narrative analysis*

1 Úvod

Biografické učení se zabývá jednáním (agency), vyprávěním (narativitou) a učením dospělých, což jsou složité a často i sporné pojmy. Příspěvek se proto zaměřuje úžeji a nevěnuje se celé biografii dospělých studentů, ale jenom jedné specifické oblasti, prostřednictvím které bude biografické učení dospělých v jejich narativech zkoumáno – analýze vyprávění dospělých o jejich vzdělávací dráze. Jako dospělí jsou bráni studenti starší 26 let, kteří měli minimálně rok pauzu v jakémkoliv bodě jejich vzdělávací dráhy mezi ukončením střední školy a posledním vstupem do terciárního vzdělávání (Brücknerová et al., 2021).

2 Teorie

Koncept biografického učení se používá pro studium vztahů, které existují mezi učením a biografií, vlivu biografie na učení a biografie jako způsobu učení (Tedder & Biesta, 2007). Biografie je v příspěvku operacionalizována prostřednictvím konceptu životní dráhy, která se skládá z různých složek, z nichž vybíráme jako stěžejní právě vzdělávací dráhu. Pojem vzdělávací dráhy vychází z teorie životního běhu a označuje způsob, jakým jednotlivci procházejí různými vzdělávacími stupni, jak je kombinují s jinými oblastmi života, jak zvládají tyto přechody a jak přijímají rozhodnutí týkající se jejich vzdělávací kariéry (Cuconato, 2016). Vzdělávací dráhou je v prezentovaném výzkumu průchod vzdělávacím systémem všemi jeho stupni (MŠ, ZŠ, SŠ) až po aktuální vstup na VŠ.

3 Metodologie výzkumu

Dospělí účastnici ve vzdělávání jsou již zkušenými studenty a vhodně zvolený design výzkumu umožňuje jejich vlastní teoretizaci zkušenosti, perspektivy a životní historie z pohledu učících se subjektů. Biografické rozhovory proto začínaly narativním zadáním (Lieblich et al., 1998, Rosenthal, 2004) na to, jak by vypadala kniha o vzdělávací dráze informanta. Informanti poté písemně reflektovali klíčové body své vzdělávací dráhy ve formě kapitol, a na tomto základě vyprávěli svůj životní příběh. Vzorek tvoří dospělí (n=30) studující pedagogické obory na českých vysokých školách vybráni tak, aby byli heterogenní co do věku, předchozí studijní zkušenosti, oboru i navštěvované vysoké školy.

Základní výzkumné otázky pro narativní analýzy zněly: Jakým způsobem dospělý student konstruuje vyprávění o své předchozí vzdělávací dráze a jak se z této vzdělávací dráhy učí? Nejdříve byla provedena kategoriální analýza obsahu, poté byl aplikován holisticko-obsahový přístup (Lieblich et al., 1998), a nakonec byla holisticky i kategoriálně analyzována samotná forma narativu.

4 Výsledky

Na úrovni strukturace se v analyzovaných narativech projevují fáze iracionalizace v myšlení, při kterých dochází k nekontrolovaným asociacím vzpomínek. Dále dochází k preferenci konkretizací nad abstrakcí a k využívání spíše symbolických vyjádření než konceptů. Na obsahové úrovni se prostřednictvím biografického učení dospělí vztahují ke své vzdělávací dráze, kterou vnímají nejenom s ohledem na své aktuální zkušenosti dospělého, ale velmi výrazně i optikou nabytých pedagogických znalostí. Dospělí studující pedagogické obory svou předchozí vzdělávací dráhu během narativního rozhovoru nevědomě analyzují, což je možné považovat za formu narativního učení. Způsoby, kterými se dospělí učí ze vzdělávací dráhy, byly klasifikovány do následujících typů: romantizující, didaktické, dobrodružní a standup narativní učení. První má romantizující vztah ke vzdělávání, druhé provází podrobná didaktická analýza absolvovaného vzdělávání, třetí popisuje absolvovaná úskalí a čtvrté se snaží především zaujmout.

5 Závěry a diskuse

Jádrem zkoumání biografického učení je snaha porozumět, co učení v životě dospělých znamená a jak v jejich životě působí (Goodson et al, 2010). Příspěvek do této problematiky vnáší poznání o tom, jak se studující dospělí učí ze zkušeností z předchozí vzdělávací i životní dráhy. V souladu s narativním přístupem nejsou prezentované výsledky pouhými popisy biografických zkušeností, nýbrž reprezentacemi, prostřednictvím kterých dospělý chápe své vzdělávací zkušenosti a přisuzuje jim nový význam. I když každý životní příběh je jedinečný, je legitimní zaměřit se i na společná kulturní témata, která se z nich vynořují. Příspěvek svými výsledky vstupuje do diskuze s výzkumy, které uvádějí, že pro praxi začínajících učitelů má zásadní vliv způsob, jakým byli sami učeni. Dospělí studující pedagogické obory ve svých narativech skutečně výrazně tematizují

své zkušenosti se vzděláváním. Negativní zkušenosti se pro ně však staly impulzem vstoupit na profesní dráhu ve vzdělávání a učit jiným způsobem. Otázkou zůstává, do jaké míry je to ovlivněno tím, že se jedná pouze o uvědomovanou část jejich zkušeností.

Poděkování

Příspěvek vznikl v rámci specifického výzkumu MUNI/A/1509/2020 Netradiční studenti studující pedagogické obory v českém terciárním vzdělávání.

6 Literatura

Alheit, P. (2009). Biographical Learning – within the new lifelong learning discourse. In K. Illeris (Ed.), *Contemporary Theories of Learning: Learning theorists…in their own words* (pp. 116–128). Routledge.

Brücknerová, K., Rozvadská, K., Knotová, D., Juhaňák, L., Rabušicová, M., & Novotný, P. (2021). Educational Trajectories of Non-Traditional Students: Stories Behind Numbers. *Studia Paedagogica*, *25*(4), 93–114. doi:http://dx.doi.org/10.5817/SP2020-4-5

Cuconato, M. (2016). Some reflections on the educational trajectories of migrant students in the European school systems. *Forum Sociológico*, *28*(2), 19–25. https://doi.org/10.4000/sociologico.1386

Goodson, I. F., Biesta, G., Tedder, M. & Adair, N. (2010) *Narrative Learning*. Routledge.

Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Applied social research methods, Vol. 47. Narrative research: Reading, analysis, and interpretation.* Sage.

Rosenthal, G. (2004). Biographical research. In C. Seale, Gobo, G., Gubrium, J. F., & Silverman, D. (Eds.), *Qualitative Research Practice* (pp. 48–64). Sage.

Tedder, M., & Biesta, G. (2007). Learning from life and learning for life: Exploring the opportunities for biographical learning in the lives of adults. Working paper 7, Learning Lives Website, Students' Stories in Higher Education. *International Journal of Contemporary Sociology*, *54*(2), 112–127.